

Utenriksanalyse: Fredsavtale som inspirerer

I tre år har det vært fred i det tsunamirammede Aceh. Hva er grunnen til at Martti Ahtisaari har lyktes som fredsmekler?

Av Stein Tønnesson. Historiker og fredsforsker.



Hassan di Tiro: Tilbake i Indonesia for første gang siden 1979. Foto: Scanpix

Provinshovedstaden Banda Aceh møtte oss med flagg og bannere denne uken, da en samling asiatiske og europeiske fredsforskere ankom til seminar.

Bannerne skyldtes ikke oss, men de politiske partiene som stiller til valg 9. april neste år. Da skal det velges ny provinsforsamling i det selvstyrte Aceh og ny indonesisk nasjonalforsamling. Frigjøringsbevegelsen GAM er oppløst som kamporganisasjon og gjenoppstått som politisk parti.

Indonesia, verdens største muslimske land, har vært lite i det internasjonale nyhetsbildet i det siste. Årsaken er at det går bra her. Ikke minst på grunn av fredsavtalen som ble inngått i 2005 mellom regjeringen og GAM. Her ga GAM avkall på målet om uavhengighet, men fikk selvstyre og rett til å starte et politisk parti.

Partai Acehs kandidat vant

guvernørvalget i fjor og partiet vinner trolig også lokalvalget i april, men det utfordres av det ungdommelige Partai Sira, som fortsatt kjemper for folkeavstemning om uavhengighet. Ingen av disse partiene tar del i valget på indonesisk nasjonalforsamling, men Partai Aceh vil kanskje inngå en avtale med et av de nasjonale partiene. GAMs overgang fra militærorganisasjon til parti er bemerkelsesverdig.

Den gamle lederen Hassan di Tiro, som bor i eksil i Stockholm, besøkte hjemlandet nå i høst for første gang siden 1979.

Fredsavtalen fra august 2005 utgjør en del av grunnlaget for at Martti Ahtisaari får Nobels fredspris for 2008. Hva var det den finske fredsmekleren gjorde riktig? Først må vi si at forutsetningene var ganske gode.

Indonesierne valgte en president og visepresident i 2005 som ønsket fred. Tsunamien 26. desember 2004 svekket GAM og fratok den indonesiske hæren lokale inntekter. Dessuten hadde partene lært av et mislykket fredsforøk 2000-2003.

Men Ahtisaari skal også æres. Han gjorde tre ting som andre fredsmeglere ikke har greid – eller kunnet greie. For det første tok han styringen selv. Han sammenligner seg med en los eller jordmor. Oppgaven er å hjelpe andre, men han må ta kommandoen og sette kursen. Alt i det første møtet ga Ahtisaari GAM klar beskjed: «Jeg vil ikke høre om uavhengighet eller folkeavstemning. Det vi skal diskutere, er hvordan dere skal godta autonomi. Ikke kast bort tiden på å prøve å smugle inn ideer om uavhengighet eller folkeavstemning. Da kan dere dra tilbake hvor det nå er dere kommer fra.»

Først surmulte GAM-forhandlerne. De tenkte på å be om norsk megling isteden, men så bestemte de seg for å nøye seg med selvstyre. Dermed kunne Ahtisaari presse Indonesia.

For det andre innførte Ahtisaari prinsippet: «Intet er avtalt før alt er avtalt». Dermed kunne partene diskutere store innrømmelser uten å binde seg, og det ble fortgang i forhandlingene. Fem runder over seks måneder var nok.

Den korte teksten som ble undertegnet i Helsinki den 15. august 2005, avgjorde alle de viktigste spørsmålene: Avvæpning og reintegrering av geriljasoldater, frigivelse av fanger, tilbaketrekking av hærstyrker, ny lov om lokalt selvstyre, frihet til å danne politiske partier og deling av utbytte fra olje og gass.

For det tredje utnyttet Ahtisaari sine internasjonale kontakter til å sørge for en robust overvåkning. For første gang tok EU på seg et slikt oppdrag, i samarbeid med fem sørøstasiatiske land, samt Sveits og Norge. I den tiden Aceh Monitoring Mission fungerte, protesterte aldri partene mot noen av dens avgjørelser, men mange ønsket at den skulle være mer aktiv og bli lenger.

Ikke alt er fryd og gammen. I høst har antall voldsepisoder økt. I sørvest vil noen bryte ut og ha sin egen provins. Deler av 2005-avtalen er ikke fulgt opp, særlig når det gjelder menneskerettigheter. Provinsregjeringen mangler kapasitet, den har bare brukt 25 prosent av budsjettet hittil i år. Mange tidligere krigere er arbeidsløse og forventer at «deres» regjering skal gjøre mer for dem. Dessuten frykter mange politisk endring i Jakarta. President Susilo Bambang Yudhoyono og visepresident Jusuf Kalla er forpliktet i forhold til fredsavtalen, men staten Indonesia er ikke juridisk forpliktet, og det er presidentvalg i 2009.

Fra fredsforskningen vet vi at fredsprosesser ofte går i stå om lag fem år etter en avtale. Så langt er Aceh-freden vellykket, og den inspirerer folk i andre deler av Indonesia, ja, i Thailand og Filippinene også, men Aceh trenger fortsatt støtte.

Derfor gleder Aceh seg til fredsprisvinnerens besøk i februar.

Publisert 21. november 2008